

Nr 4.

Ankom till riksdagens kansli den 27 mars 1924 kl. 3 e. m.

Andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av väckta motioner i tandvårds- frågan.

Till utskottet har för den förberedande behandlingen hänvisats herr *Motionerna.* Lovéns m. fl. motion, nr 314, herr Johansons i Huskvarna m. fl. motion, nr 316, och herr Rydéns motion, nr 339.

Uti dessa motioner har hemställts:

i motionen nr 314, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa skyndsamt utredning, huruvida och under vilka former kompetenta och kvalificerade tanktekniker kunna erhålla legitimation att utföra tandvårdsarbete;

i motionen nr 316, att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville, med beaktande av vad i motionen anförts, låta verkställa utredning, huruvida och på vad sätt en billigare tandvård må kunna åstadkommas, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda;

i motionen nr 339, att andra kammaren för sin del ville besluta, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida icke genom mindre omfattande utbildning åt personer, som berättigas utföra enklare tandvårdsarbeten, en billigare tandvård må kunna beredas vårt folk, ävensom att Kungl. Maj:t ville, i den mån riksdagens medverkan härför befinnes erforderlig, för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Då förevarande tre motioner, ehuru olikartade med hänsyn till både motivering och hemställan, tydligen avse samma syftemål, nämligen skapandet av en hela folkets behov tillfredsställande tandvård, har utskottet ansett lämpligt att upptaga dem till samtidig behandling.

Samtliga motionärer framhålla såsom förutsättning för vinnandet av nämnda syftemål nödvändigheten av att åstadkomma en billig tandvård.

Motionen nr 314 (av herr Lovén m. fl.) vill framhålla, att detta önskemål "strandar på det faktum, att man envisas sammankoppla den rent kirurgiska och medicinska behandlingen av tändernas och käkarnes sjukdomar med det rent hantverksmässiga d. v. s. tillverkning och insättning

av löständer” samt att monopoliserandet av *allt* tandvårdsarbete, även det enkla och rent tekniska, på en för detta senare enligt motionärernas mening överkvalificerad tandläkarkår åstadkommer, att vårt folk måste ”bli i avsaknad av en behövlig tandvård till överkomligt pris”. Efter en redogörelse för tandläkaryrkets uppkomst och utveckling, avsedd att visa huru under några årtionden ett rent skrämmässigt hantverk upphöjts till en vetenskap, som motionärerna finna för vårt land och folk så dyrbar, att knappast en tredjedel av landets befolkning har ekonomisk möjlighet att anlita denna vetenskaps utövare, framhålla de, att tandläkarkonsten till övervägande del består av teknik, och förmena, att för denna del tandläkarnes högkvalificerade utbildning är onödig. På dessa och andra anförda grunder hålla motionärerna före, att en utredning bör komma till stånd, huruvida och under vilka former kvalificerade och ansvarsfulla tandtekniker efter genomgången prövning och kompletteringskurs skulle få ”rättighet att såsom legitimerade tandtekniker utöva viss närmare angiven tandvård”. Motionen åtföljes av en bilaga: ”Lagstiftning i vissa europeiska länder i tandvårdsfrågan”.

Motion nr 316 (av herr Johanson i Huskvarna m. fl.) avser en allsidigare utredning av tandvårdsspörsmålet, och motionärerna anse, att vid en blivande utredning bör tagas i övervägande åtgärden att inrätta tandkliniker i olika delar av landet, ”där fullt sakkunnig tandvård kunde lämnas allmänheten mot en taxa, som skulle vara så bestämd, att även den mindre bemedlade kunde erhålla tillfredsställande tandvård mot skäligt pris eller vid fattigdom till och med utan ersättning. Vid dessa kliniker kunde under en legitimerad tandläkares tillsyn och ledning flera biträden deltaga i arbetet”.

I motionen nr 339 (av herr Rydén) påpekas, att frågan om billig tandvård ytterst ringa påverkas av ett bifall till motionerna om legitimation av tandteknici för utförande inom vissa gränser av tandvårdsarbete. Ty även om den önskade legitimationen erhålles, löses enligt motionärens åsikt ingalunda därmed den viktiga frågan om att bereda vårt folk möjlighet till tandvård under villkor, som äro ekonomiskt överkomliga för det stora flertalet av landets invånare. ”En förbilligad tandvård är en ofrånkomlig nödvändighet”, säger motionären, och dylik torde enligt hans mening knappast kunna vinnas, utan att enklare tandvårdsarbeten uppdragas åt personer med mindre omfattande och dyrbar utbildning än tandläkarnes. Men då det ej torde vara rådligt att å detta område lämna fältet fritt för kvacksalveriet, håller motionären före, att en bestämd reglering av utbildningsbehov och befogenhet för hjälpkrafterna å tandvårdens område bör bli ett av huvudföremålen för en blivande utredning.

Beträffande vad motionärerna i övrigt anført såsom stöd för sina yrkanden får utskottet hänvisa till motionerna och särskilt även till den vid motionen nr 339 fogade bilagan: ”Om tandvårdens förbilligande” av tand-

läkare Sven von Sneidern, däri en översiktlig framställning lämnas angående strävandena på ifrågavarande område.

Utskottet har berett Svenska Tandläkare-Sällskapet och Sveriges Tandläkare-Förbund ävensom Sveriges Tandteknikers Riksförbund samt Svenska nationalförbundet för munhygienens befrämjande tillfälle att yttra sig angående de förevarande motionerna.

*Inkomna
yttranden.*

De båda förstnämnda organisationerna, Tandläkare-Sällskapet och Tandläkare-Förbundet, hava avgivit ett gemensamt längre yttrande, omfattande dels en översiktlig framställning av riksdagens föregående behandling av tandvårdsproblemet, dels enskilda förslagsställares bidrag till dettas lösning, vidare dels en redogörelse för tandläkareundervisningssakkunniges yttrande den 27 dec. 1920 och deras förslag rörande "hjälpkrafter i tandvården", dels tandläkareorganisationernas igångsatta försök att medelst tandkliniker lösa frågan om tandvård för mindre bemedlade, samt slutligen en kritik över "tandteknicens försök att erhålla legitimation", varvid särskilt beröres motionen nr 314 och tillika göres ett beriktigande av de i bilagan till denna motion fogade uppgifterna angående "lagstiftning i vissa europeiska länder i tandvårdsfrågan". Yttrandet, som är åtföljt av ej mindre än 29 bilagor, avslutas med "Slutord", vilket innehåller en sammanfattning av de båda tandläkareorganisationernas mening om tandvårdsproblemets lösande. Detta "Slutord" är bifogat utskottets utlåtande såsom bilaga (Bil. 1).

De två övriga organisationernas yttranden återfinnas i sin helhet såsom bilagor (Bil. 2 och Bil. 3) till utskottsutlåtandet.

När tandvårdsfrågan genom förevarande motioner förelägges andra kammaren, befinner sig denna fråga i så måtto i ett gynnsammare läge än vid föregående tillfällen, att den av 1918 års riksdag beslutade utvidgningen och förflyttningen av tandläkareinstitutet till nya rymliga och ändamålsenliga lokaler hösten 1923 blivit verkställd och i sammanhang därmed möjlighet given till utbildning av ett vida större antal tandläkare årligen än förut. Sålunda kan därstädes f. n. mer än 80 studerande årligen utexamineras (i stället för högst 30 vid det gamla institutet), och utskottet har genom ett besök på ort och ställe varit i tillfälle att övertyga sig om — förutom de nya lokalernas förträfflighet — lättheten att i händelse av behov öka detta antal till ett hundratal. Dessutom förefinnes ytterligare möjlighet till utvidgning av utbildningskapaciteten utan större kostnad. Det främsta hindret för en ökning av tandläkarekårens numerär till att motsvara landets behov har sålunda undanröjts.

Utskottet.

Men härigenom kan frågan om tandvårdens anordning för hela folket ingalunda anses löst, något som för övrigt vid upprepade tillfällen betonats av tandläkarekåren själv och av medicinalstyrelsen.

Folktandvården torde numera allmänt anses vara i första hand en kostnadsfråga, en fråga om tandvårdens förbilligande, samt i andra hand men ej mindre viktigt en fråga om skoltandvårdens ordnande, enär en rationell tandvård, som skall bli i verklig mening billig, uppenbarligen måste börja med barnen.

Förslag i nu antydda syften hava som bekant sedan 1904 vid upprepade tillfällen motionsvis framkommit i riksdagen. I skoltandvårdsfrågan ledde dylika motioner vid riksdagen 1913 i sinom tid till det av särskilda sakkunnige den 15 augusti 1917 avgivna vidlyftiga betänkandet om tandvård för skolungdomen, vilket sedermera icke varit föremål för framställning från regeringen och sålunda ej heller för riksdagens behandling. Motionerna vid 1920 års riksdag (I: 196 och II: 293) avsågo begäran om skyndsamt utredning i syfte att åvägabringa billigare tandvård. Vid 1922 års riksdag gingo motionerna i andra kammaren nr 171 och nr 173 ut på att göra tandvården billigare och slutade därför med förslag om utredning av respektive: studentexamens ersättande med realskoleexamen såsom inträdesfordran vid tandläkareinstitutet och inrättandet av provinsialtandläkarebefattningar, avlönade av stat och kommun. Slutligen är att nämna medicinalstyrelsens förslag (i dess yttrande 1920 till första kammarens andra tillfälliga utskott) om statsunderstödda kommunala polikliniker för såväl skoltandvården som folktandvården i övrigt, vilket förslag sedermera upptagits och förordats av tandläkareundervisningssakkunnige i deras utlåtande och förslag den 27 dec. 1920. Under åren 1919—1922 hava dessutom från enskilda personer (medicine professor Jundell och förslagsställare inom tandläkarkåren, såsom framgår av bilagan till motionen nr 339) framkommit beaktansvärda förslag, i huvudsak avseende anordnande av tandkliniker och hjälpkrafter, för att öka tandläkarnes arbetsprestation och därigenom göra tandvården billigare och för den stora allmänheten mera tillgänglig. I gemensamt yttrande 1919 till sakkunnige för tandläkareundervisningens ordnande hade f. ö. Svenska tandläkaresällskapet och Sveriges tandläkareförbund förordat offentliga statsunderstödda och kommunala kliniker.

De nu förevarande motionerna avse uppenbarligen, såsom redan framhållits, att tillgodose folktandvården framför allt genom dess förbilligande.

I motionen nr 314 vill man vinna detta mål genom en legitimation av "kompetenta och kvalificerade tandtekniker". Det framgår icke klart, huruvida motionärerna avse nu befintliga tandtekniker eller om meningen är att införa en utbildning för att skapa för tandvård kompetenta och kvalificerade sådana. Tandvården i vårt land är f. n. sedan årtionden anförtrodd åt en kår av personer — tandläkarna — av vilka staten, såsom garanti för medborgarnas trygghet fordrar, efter inhämtandet av ett visst kunskapsmått i allmänna ämnen (studentexamen) en viss utbildning (på tandläkareinstitutet) och en genom avlagd examen ådagalagd kompetens. Endast denna kår — oavsett de legitimerade läkarna — äger laglig befogenhet att

utöva tandvård. Härvid använder tandläkaren i allmänhet ett biträde, "tandteknikern", som har att utföra ett från den sjuke skilt mekaniskt arbete, som fordrar övning, skicklighet och precision. Det synes uppenbart, att denna tekniker icke behöver för vinnande av skicklighet i sitt yrke äga sådana förutsättningar, som krävas av tandläkaren eller som skulle göra honom kompetent att förstå sjukdomar eller av dem betingade förändringar inom patientens munhåla. Någon särskild fackskola finnes ej heller — såsom i utlåtandet från teknikernas riksförbund meddelas — för teknikernas utbildning, ehuru utskottet håller före, att en dylik skola torde vara av behovet påkallad. Än mindre synes någon undervisning meddelas åt teknikern i ländernas sjukdomar, icke ens — annat än rent undantagsvis — övning i tekniskt arbete inom patientens munhåla.

Under sådana förhållanden kan utskottet icke finna annat än att de tandtekniker — deras antal uppgives till omkring 70 — som f. n. enligt yttrandet från Sveriges tandteknikers riksförbund (Bil. 2) utöva tandläkareverksamhet, såsom "självraktiserande", icke kunna sägas göra detta på grundval av någon dem i deras tandteknikerverksamhet meddelad kunskap i ländernas sjukdomar. Det vetande, som de enligt uppgift söka att själva förskaffa sig, kan näppeligen anses betryggande för tillåtelse till okontrollerad behandling av tandsjukdomar.

Frågan om införandet av en slags lägre tandläkareexamen låter enligt utskottets mening icke lätt förknippa sig med tandteknikerfrågan. För teknikerns yrke är uppenbarligen endast vanlig medborgerlig skolbildning erforderlig, men desto mera långvarig övning i det tekniska precisionsarbetet. För även en lägre form av tandläkare synes åtminstone realskoleexamen böra fordras, till vilken väl då efter någon tids arbete som tekniker skulle fogas en kortare tandläkareutbildning. Det vore då att befara, att övningen i det rent tekniska arbetet skulle bli mindre grundlig till följd av begäret att fortast möjligt bli "tandläkare", och resultatet bleve lätt en kår dylika med tvivelaktig kompetens både tekniskt och i tandläkekonsten. Alla sakkunniga myndigheter liksom tandläkareundervisnings-sakkunnige och nu senast Svenska nationalförbundet för munhygienens befrämjande (Bil. 3) hava också enstämmigt uttalat sig emot inrättandet av en lägre tandläkarekår, särskilt med hänsyn till svårigheten att i praktiken begränsa de lägre tandläkarnas befogenhet i förhållande till de högre kvalificerades.

Beträffande i övrigt frågan om tillåtelse för tandtekniker att utföra visst tandvårdsarbete vill utskottet för sin del understryka det i motionen nr 339 gjorda uttalandet, att denna fråga i ytterst ringa mån inverkar på frågan om *billig* tandvård.

Utskottet vill vidare påpeka, att icke heller proffsor Jundell, vars uppsats i Svenska Läkartidningen genom ett långt utdrag anföres i motionen nr 314 och som i sitt förslag om kvinnliga "dentister" (tandsköterskor)

kanske går längst i omfattningen av det arbete han anser kunna anförtros åt hjälpkrafter, avser att denna lägre tandvårdskår skulle utöva självständigt tandvårdsarbete. Han uttrycker sig på följande sätt: "Enligt mitt här framlagda förslag skulle nämligen denna lägre tandvårdskår icke äga att självständigt utöva någon behandling alls, dess medlemmar skulle endast vara tandläkarnas tekniska biträden. Denna lägre kår bör enligt min uppfattning i förhållande till tandläkarna intaga en ställning ungefär analog med den, sjuksköterskekåren har i förhållande till läkarna. Den tandläkarna underordnade kåren bör hava till uppgift att under tandläkarnas ledning och efter deras föreskrifter utöva det mekaniska, tekniska arbetet, såvitt och så långt cheferna — tandläkarna — anse sig kunna anförtro detsamma åt sina biträden. Men dessa biträden böra icke hava rätt att på egen hand utföra någon som helst tandbehandling. Sådant bör lika litet ifrågakomma, som att sjuksköterskorna på egen hand utöva läkarverksamhet. Med de höga straffbestämmelser, som redan nu finnas mot obehörigt utövande av tandläkarkonsten, torde det icke bliva svårt att hindra en sådan obehörig verksamhet från dessa tandläkarbiträdens sida."

Ehuru utskottet på grund av vad sålunda anförts icke kan ansluta sig till det yrkande, i vilket motionen nr 314 utmynnar, finner utskottet dock i dess motivering skäl vara anförda, som göra en utredning önskvärd angående den fackliga utbildningen samt omfattningen och begränsningen av tandteknikernas uppgift och befogenhet såsom *hjälpkrafter* i tandvården. Såsom hjälpkrafter — visserligen de "oumbärligaste" — hava de f. ö. själva betecknat sig i sitt yttrande (Bil. 2). En dylik utredning bör givetvis omfatta arten och befogenheten av alla de hjälpkrafter (tandsköterskor, klinikbiträden etc.), som synas lämpliga och erforderliga för att göra tandvården billigare och mera allmänt tillgänglig, något som också synes utskottet vara kärnpunkten i motionen nr 339.

Utskottet måste dock uttala den uppfattningen, att även den tandvård, som skall tillgodose de bredare lagren av vårt folk och där den billiga kostnaden förblir en avgörande faktor, bör handhavas av fullt kvalificerade tandläkare, låt vara med allt det bistånd som under deras ansvar kan lämnas av "hjälpkrafter".

Beträffande en blivande anordning och organisation av folktandvården hava herr Johanson i Huskvarna och hans medmotionärer framhållit och herr Rydén åtminstone antytt sitt intresse för tandpolikliniker (givetvis stats- och kommunalunderstödda) såsom närmast ägnade att komma i åtanke. Förslag om skoltandkliniker framställdes f. ö. i redan berörda utlåtande av skoltandvårdssakkunniga den 15 augusti 1917. För sedermera framlagda och förordade förslag i samma riktning är ovan redogjort. Tandläkarkårens organisationer ha nu senast — liksom även tandteknikernas riksförbund — uttalat sig för folktandvårdens ordnande under dessa for-

mer, men de förra även ifrågasatt inrättandet av stats- och kommunala tandläkartjänster.

Utskottet delar den åsikten, att folktandvården — d. v. s. tandvård i fullgod mening för de bredare folklagren — icke kan tillfredsställande ordnas utan medverkan av stat och kommun. Utskottet förmenar även, att polikliniker med erforderliga tandläkare och hjälpkrafter torde vara den form, på vilken denna tandvård närmast bör inriktas. En kommande utredning läser bl. a. erhålla till uppgift att söka klarlägga, i vilken utsträckning skol- och folkpolikliniker kunna förenas eller skolkliniker kunna göras ambulerande eller andra åtgärder tänkas erforderliga, särskilt för vissa vidsträckta, glest befolkade delar av vårt land.

Med stöd av vad som sålunda anförts får utskottet hemställa,

att andra kammaren med anledning av herr Lovéns m. fl. motion, nr 314, herr Johansons i Huskvarna m. fl. motion, nr 316, och herr Rydéns motion, nr 339, för sin del ville besluta, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, på vad sätt en för hela vårt folk lämpad och för rimlig kostnad tillgänglig tandvård må kunna åstadkommas, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 27 mars 1924.

På utskottets vägnar:

AXEL EURÉN.

Närvarande: herrar *Eurén, Andersson* i Katrineholm, *Bergström, Brännberg, Wikström**, *Wagnsson, Corneliusson*, fru *Thüring*, herrar *Johansson* i Bro och *Andersson* i Kroken.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr *Wikström* och fru *Thüring*, som ansett, att utskottets yttrande bort hava följande lydelse:

”När tandvårdsfrågan — — — — (lika med utskottet) — — — — arbete *Utskottet.*
inom patientens munhåla.

Utskottet vill även för sin del framhålla det önskvärda däruti, att när nu en allsidig och förutsättningslös utredning av tandvårdsfrågan i sin helhet

föreslås, denna utredning även kommer att omfatta *huruvida och i vad mån* den enklare tandvården må kunna anförtros åt lägre kvalificerade personer, däribland även tandtekniker, vilka efter genomgången prövning befinnas kompetenta härför.

‘ Då utskottet yrkar på att utredningen skall omfatta även denna utväg för att åstadkomma billig tandvård, har icke förbisetts de svårigheter som möta, när det gäller att uppdraga gränserna för den verksamhet dessa lägre kvalificerade tandvårdare skulle få för sig upplåten. Men utskottet är övertygat därom, att detta skall vara möjligt i vårt land lika väl som i vissa andra länder, varifrån ingen fara försports, att befolkningen utsatts för risken av för folkhälsan menlig och skadlig tandvård.

Utskottet skulle icke så starkt velat hålla på detta yrkande, därest inte tandläkarebristen varit så uppenbar och därest inte denna brist föranledde till de många gånger oskäliga arvoden som tandläkarna betinga sig, och vilket *omöjliggör för den fattigare befolkningen all slags tandvård.*

En "billig tandvård" är också enligt utskottets förmenande omöjlig att åstadkomma, så länge man envist fasthåller vid kravet på den högre och dyrbarare utbildningen för även det enklaste slag av tandvård.

Huruvida en uppdelning av tandvården på sätt, som utskottet här andyttningsvis föreslagit, bör bibehållas även för framtiden, vill utskottet icke nu yttra sig om, då det kan tänkas, att när i sinom tid den värsta tandläkarebristen hävts och då en preserverande skoltandvård genomförts, det kan befinnas möjligt, att låta de högre kvalificerade tandläkarna övertaga hela tandvården. Efter en rationellt genomförd barntandvård skall väl heller inte behovet av artificiella tänder vara så stort, som vad det nu är.

Så länge den nuvarande tandläkarebristen förorsakar, att både ur möjlighets- och billighetssynpunkt de mindre bemedlade folkgrupperna måste avstå från en välbehörlig tandvård, anser utskottet att allt vad som kan göras för åstadkommande av tandvård åt *hela* vårt folk, också bör göras.

Utskottet, som helt naturligt inte kan yttra sig över i vilken utsträckning de i föreliggande motioner anvisade utvägarna äro tillfyllest eller i sin fulla utsträckning realiserbara, anser dock, att alla de i motionerna framställda yrkandena böra bli föremål för en allsidig och förutsättningslös utredning. Först därigenom blir det möjligt för riksdagen att kunna överblicka vad som kan och bör göras i denna för vårt folk så viktiga fråga.

Beträffande en blivande anordning — — — — (lika med utskottet) — — — — delar av vårt land.

Med stöd av vad som sålunda anförts får utskotet hemställa,

att andra kammaren med anledning av herr Lovéns m. fl. motion, nr 314, herr Johansons i Huskvarna m. fl. motion, nr 316, och herr Rydéns motion, nr 339, för sin del ville besluta, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t an-

hålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning på vad sätt en för hela vårt folk lämpad och för rimlig kostnad tillgänglig tandvård må kunna åstadkommas, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan föranleda.”

Bilaga 1.

Till andra kammarens andra tillfälliga utskott.

Slutord.

Vår avsikt med ovan av oss gjorda utredning har varit att ställa allt oss tillgängligt material till utskottets förfogande.

Vi tillåta oss än en gång framhålla, något som till full evidens torde framgå av de handlingar vi varit i tillfälle att återopa, att tandläkarkårens principiella linje alltid varit:

Framhållande av nödvändigheten att hela tandvårdsproblemet på en gång och en gång för alla utredes både i vad det avser;

- a) tandvårdens anordning, organisation och administration;
- b) för tandvården erforderlig arbetskraft.

Beträffande tandvårdens anordning ha vi alltid framhållit:

att den bör bygga på ett genomförande av tandvård för skolungdom;

att en billig tandvård för den stora allmänheten icke kan genomföras utan ekonomiskt bistånd från det allmännas sida lika litet som en allmän sjukvård skulle ha kunnat genomföras i vårt land av de privatpraktiserande läkarna utan statens och kommunens kraftiga ekonomiska bistånd.

Beträffande tandvårdens organisation ha vi framhållit:

att tandvård för skolungdom så småningom genomföres i huvudsaklig överensstämmelse med de i "Betänkande om tandvård för skolungdomen" angivna riktlinjerna;

att stats- och kommunalunderstödda polikliniker inrättas;

att stats- och kommunalunderstödda tandvårdsbefattningar, provinsialtandläkare, stadstandläkare, distriktstandläkarebefattningar, inrättas, i den mån sådant är ekonomiskt genomförbart;

att av stat eller kommun bekostad tandvård vid sjukhus, sanatorier och andra offentliga inrättningar införes.

Beträffande tandvårdens administration och ekonomi sakna vi kompetens att avgiva förslag, utan kunna endast hänvisa till sådana uppslag som på detta område av enskilda kårmedlemmar givits. (Se Hultmans förslag, sid. 11).

Beträffande för tandvården erforderlig personal tillåta vi oss framhålla:

att vi för det egentliga tandvårdsarbetet, av fackliga skäl, endast kunna godtaga tandläkaren, med de förkunskaper och minst den utbildningstid som sedan år 1897 härför erfordrats i vårt land;

att vi för tillgodoseendet av nödigt antal tandläkare sedan årtionden till-

baka kämpat för ett tandläkarinstitut med större utbildningskapacitet, alltså ökat antal tandläkare;

att frågan om hjälpkrafter, i och för ökandet av den kvalificerade tandläkarens arbetsprestation, varit föremål för vårt intresse;

att vi härför förordat införandet av en ordnad utbildning för tandsköterskor till biträde vid den operativa tandbehandlingen;

att vi genom privat utredning undersökt möjligheterna för ett bättre tillgodoseende av vårt behov av skolade tekniska biträden, s. k. tandtekniker för laboratoriearbetet (Bilaga 27);

att vi för det egentliga tandvårdsarbetet, förutom av ovan anförda skäl, ej kunnat godtaga en underkvalificerad kraft, även på den grund, att vi saknat bevis för att tandvården skulle bli avsevärt billigare genom införandet av en dylik, framförallt om tandvården fortfarande huvudsakligen skall baseras på privatvård, men även under förutsättning av anstaltsvård;

att dessutom denna fråga är för tidigt väckt, då det å ena sidan alltid funnits överflöd på inträdessökande till den högkvalificerande undervisningsanstalten, tandläkarinstitutet, och å andra sidan icke, såvitt oss är känt, saknats sökande till de statliga eller kommunala tandläkarbefattningarna, som varit till ansökan lediga, hur obetydliga de erbjudna avlöningarna än varit;

att dessutom utbildningen av en underkvalificerad arbetskraft för det operativa tandvårdsarbetet torde draga avsevärda kostnader för staten, under det att utbildning av ett ökat antal tandläkare, enligt av oss från tandläkarinstitutets lärarråd inhämtade upplysningar endast skulle draga mycket ringa kostnader (Bilaga 28). Därjämte tillåta vi oss påpeka, att inom den till tandläkarinstitutet upplåtna egendomen finnas betydande reservutrymmen, för närvarande disponerade av etnografiska museet, vilkas överlåtande till tandläkarinstitutet skulle möjliggöra ytterligare ökning av institutets utbildningskapacitet utan nämnvärt tillskott av statsmedel.*

Under återopande av vad som av oss sålunda anförts be vi vördsamt få uttala oss för ett avstyrkande av den av hrr Lovén m. fl. väckta motionen, nr 314, i vad den avser utredning, huruvida och under vilka former kompetenta och kvalificerade tandtekniker kunna erhålla legitimation att utföra tandvårdsarbete,

och tillstyrka vi

både den av hr Johanson i Huskvarna väckta motionen, nr 316,

och den av hr Rydén väckta motionen, nr 339,

dock med framhållande av att utredningen föreslås omfatta hela tandvårdsproblemet, både vad avser tandvårdens anordning, organisation och ekonomi samt för tandvården erforderlig personal.

Stockholm den 25 febr. 1924.

För Svenska Tandläkare-Sällskapet

Sten Häger

ordf.

För Sveriges Tandläkare-Förbund

Arvid Arwidson

ordf.

---

* Detta arrangemang skulle sannolikt medgiva att samtliga inträdessökande till tandläkarinstitutet, år 1923 över 200, skulle kunna mottagas. Engångskostnaderna skulle approximativt kunna beräknas till 25,000 kr. och den årliga kostnaden till 10,000 à 15,000 kronor.

Bilaga 2.

Till andra kammarens 2:a tillfälliga utskott.

Undertecknat förbund, som blivit satt i tillfälle att yttra sig över motionerna nr 314, 316 och 339 om utredning i tandvårdsfrågan, får härmed anföra följande:

Angående först motion 314 av herr Lovén m. fl. vilja vi värdsamt anföra:

Allt sedan sin tillkomst har vårt förbund strävat efter inte endast att tillförsäkra medlemmar så goda ekonomiska villkor som möjligt, utan ännu mera spora kårens medlemmar till förkovring och fullkomning i yrket.

Den yrkesutbildning i fackskolor, som inom andra yrken ordnats enligt statsmakternas beslut av år 1918, men som nekats oss av vederbörande institutioner, har av oss inhämtats på eget initiativ och med egna dryga kostnader på annat sätt. Så hava vi t. ex. låtit översätta och till våra medlemmar utdela omfattande utländska läroböcker i tandvård. På alla vägar, som stått oss till buds, hava vi försökt förkovra oss i vårt yrke.

Ingen torde heller våga påstå, att vårt lands fullt utbildade tandtekniker stå efter något annat lands. Tvärtom hava otaliga erkännanden kommit tandteknikerna till del för ett högt uppdrivet och kvalificerat arbete, av allmänheten, av tidningspressen, av läkare och t. o. m. av tandläkarna. Av dessa senare dock endast så länge vårt arbete utföres för deras räkning och med dem som mellanhänder.

Tandteknikerna få sin praktiska och teoretiska utbildning hos tandläkarna. Alla förekommande tandarbeten få under utbildningen av dem utföras under tandläkarens överinseende. I verkligheten hava nuvarande tandtekniker i stort sett samma utbildning, som för inte så värst många år sedan kom *alla tandläkare* till del, då de lärde sitt yrke hos en praktiserande tandläkare.

Att en del av de mera kvalificerade tandteknikerna för egen del utövar sitt yrke, har sin upprinnelse i det förhållandet, att den osäkerhet för existensen, som medföljer en biträdes- och assistentsyssla hos en tandläkare, och den ringa betalning, de erhöillo för sitt högt kvalificerade arbete hos tandläkarna, gjorde, att de nödgades på annat sätt göra sina kunskaper ekonomiskt fruktbringande. Och att dessa tandtekniker fyllt ett stort förefintligt behov hos den tandvårdsbehövande allmänheten, det bevisas av den talrika klientel, som besöker dessa tandtekniker. Och att deras utförda arbete varit av utmärkt beskaffenhet, det bevisas av det stegrade förtroende, som kommit dem till del i första hand från de ekonomiskt svagare klasserna. Om man undantager de rent medicinska fallen, som helt naturligt inte böra behandlas av andra än leg. läkare eller tandläkare, hava tandteknikerna i sin självständiga praktik utfört samma slag av tandvårdsarbete, som de utfört hos tandläkarna. Dessa tandtekniker utföra huvudsakligast löstansarbeten, och på detta område har under årens lopp utförts ett för vårt folks ekonomiskt svagare folklager oerhört viktigt och gagnande arbete i folkhälsans tjänst. Hur många tusenden och åter tusenden av män och kvinnor ur dessa samhällslager skulle inte varit utan brukbara tuggredskap, om inte tandteknikerna funnits, enär de aldrig någonsin kunnat betala de höga kostnader, som tandläkarna åsätta de löstansarbeten, vilka utföras av tandtekniker, men som betalas till tandläkarna.

Nu gör helt naturligt den del av allmänheten, som icke behöver anlita

tandtekniker och de, som alltid och under livets alla förhållanden hålla på examensmeriter och pappersbetyg, sig den frågan: Hur många skador hava åsamkats patienterna och deras tänder av tandteknikerna? Särskilt försöka naturligtvis tandläkarna att föra den satsen, att *riskan* att besöka dessa tandtekniker är så stor.

Till denna fråga vilja vi endast anföra, att vårt förbund oavlatligt uppmanat sina medlemmar att hänvisa alla fall av tandvård, som i någon mån tangerar det medicinska, till specialister på området, och erfarenheten har visat, att våra medlemmar hava följt rådet, och inga fall äro av oss kända, där våra medlemmar tagit befattning med något slag av tandvård, som de icke helt och fullt beharskat. Skulle någon icke kompetent person hava tagit befattning med tandvårdsarbete, så är det just sådana fall, som vi oavlatligt strävat efter att få bort, men som icke låter sig göra, så länge nuvarande förhållanden råda. Först sedan de verkligt kvalificerade tandteknikerna erhålla möjlighet att undergå prövning och kompetensprov, kunna dessa enstaka mindre kvalificerade krafter tvingas bort från tandvårdens område.

Vi vilja på det bestämdaste och allvarligaste försäkra utskottet, att vi under inga villkor vilja hava någon frihet att utöva tandvård för personer, som icke äro kompetenta och kvalificerade härför. Men vi hålla lika bestämt före, att om en tandtekniker arbetat i yrket under 20—25 år, därav 10—15 år under tandläkares dagliga ledning, och han lagar t. ex. ett löstandsgarnityr, som patienten kommer till honom med, bärande detsamma i handen, då är det något föråldrat och motbjudande i lagstiftningen, att denna tandtekniker genast kan ådömas 500 kronors böter.

Vi äro livligt övertygade om, att om en utredning kommer till stånd, som upptager till prövning tandvårdsfrågan i hela dess vidd, det skall lyckas lösa denna fråga till alla parter belåtenhet. Någon svårighet att bestämma, under vilka former kompetensproven skola avläggas, förde icke föreligga. Ej heller blir det enligt vår mening någon svårighet att bestämma, i vilken mån och under vilka former de därtill befullmäktigade tandteknikerna skola få utöva tandvård.

Dessa frågor hava i utlandet vid företagen utredning lösts på ett för alla parter tillfredsställande sätt. Och underligt skulle det i sanning vara, om inte denna mångåriga och för vårt folk så viktiga fråga även i vårt land skulle kunna lösas. Och blir den löst, blir det säkert till alla parter belåtenhet och till folkets fromma.

Det torde inte förtänkas oss, att vi anse oss orättvist behandlade i samhälleligt avseende, då vi oavlatligt sträva efter att lämna ett gott och samvetsgrant arbete till ett för de mindre bemedlade klasserna överkomligt pris, men ändå ständigt bli lagförda och dömda till höga böter. På alla andra områden hava föråldrade lagparagrafer fått maka åt sig för mera tidsenliga och för folkets bästa avpassade bestämmelser. Och som redan anförts, har man i de flesta av Europas kulturstater anpassat sig efter tidsförhållandena på detta område. Och beklagligt nog, är det stor användning för de krafter, som kunna uppbringas på tandvårdens område, att något överflöd härför icke behöver befaras under överskådlig tid.

Men vi vilja heller icke hålla utskottet ovetande om, att under de ideliga åtal, som av tandläkareföreningarna genom sin avlönade jurist anställes mot vårt förbunds medlemmar, ligger en strävan att med de höga böternas hjälp ekonomiskt knäcka oss, på det att vi skulle nödgas av våra mindre

bemedlade kunder begära förhöjt arvode. Men trots de stora summor, som med en gammal lagparagrafs hjälp avprässas oss, hava vi icke höjt våra priser. Vi hava i stället nödgats utsträcka vår arbetstid och inskränka vår egen och våra familjers levnadsstandard.

Av dessa förhållanden torde även framgå, att om vi finge efter genomgången prövning i lugn och ro utföra det arbete, som av en eventuell lagändring kan anförtros oss, vi skulle kunna hålla priser, som äro överkomliga även för de allra fattigaste.

Och vad som har ännu större betydelse, det är, att en stor del av våra kompetenta och kvalificerade medlemmar helt säkert komme att slå sig ned på landsbygden, vid större stationssamhällen o. dyl. för att betjäna landsbygdens befolkning med tandvård till rimligt pris.

Vi äro övertygade om, att om denna motion om utredning av tandteknikerfrågan av utskottet avstyrkes och av riksdagen avslås, det kommer att gå ut över den tandvårdsbehövande allmänheten på så sätt, att tandläkarnas förut över hövan höga arvoden komma att bibehållas, ja kanske än ytterligare höjas, samtidigt som åtalen mot oss komma att följa i än raskare takt. Och så blir det ett mindre antal av vårt folk, som får råd att anlita tandläkarna. Och för den del av befolkningen, som anlitar tandteknikerna, blir det att med sina arvoden hjälpa till att betala de höga böterna, som komma att utdömas.

Vi överlämna med fullt förtroende vår rättvisa sak till utskottets noggranna och allvarliga omprövning och vilja endast tillfoga, att en utredning av detta spörsmål endast kan gagna alla parter, genom att frågan i en utredning blir sakligt och allsidigt prövad.

Beträffande motion nr 339 vilja vi vördsamt anföra, att om ett ordnande av de kompetenta och kvalificerade tandteknikernas arbete i huvudsak kommer den vuxna befolkningen till godo, så skulle de i motionen begärda tandsköterskorna få en stor betydelse för konserverande av det uppväxande släktets tänder. Oändligt mycket skulle vinnas för tandvården i vårt land, om man redan under barnåren kunde rationellt konservera alla barns tänder och samtidigt lära dem, att själva väl vårda och sköta sina tänder.

Och i herr Rydén's motivering säges det tydligt ut, att "En bestämd reglering av utbildningsbehov och befogenhet för hjälpkrafterna å tandvårdens område lärer böra bli ett av huvudföremålen för en blivande utredning". Att tandteknikerna äro som hjälpkrafter de oundgängligaste på tandvårdens område, torde vara alla bekant.

Beträffande motion nr 316 om upprättande av kliniker för tandvård på landsbygden, så skulle helt naturligt, om detta förslag kan förverkligas, ett stort steg vara taget mot rationell och billig tandvård åt hela vårt folk. Huruvida dessa kliniker inte skola bli alltför kostsamma, beror dock enligt vår mening till stor del på, huruvida en tillfredsställande lösning av frågan om kvalificerade tandteknikers användning i den primära tandvården kan komma till stånd.

Samtliga här berörda motioner torde vara av så stor betydelse för en rationell lösning av tandvårdsfrågan i vårt land, att de böra bli föremål för en sakkunnig utredning. Denna utredning kan helt säkert på ett för folket gagneligt sätt utkristallisera det bästa och genomförbara i samtliga förslag.

Med stöd av vad här ovan anförts få vi vördsamt hemställa:

att andra kammarens andra tillfälliga utskott ville tillstyrka motionerna nr 314, 316 och 339.

Skulle detta vårt värdsamma yttrande av utskottet remitteras till andra sammanslutningar, som satts i tillfälle att yttra sig inför utskottet, få vi värdsamt anhålla att också bliva satta i tillfälle att taga del av de yttranden, som inkommit för eventuella påminnellers avgivande.

Stockholm den 20 mars 1924.

För Sveriges Tandteknikers Riksförbund:

S. Alenius.

Edvin Lindblom.

R. Mårtensson.

Bilaga 3.

Till riksdagens andra kammarens andra tillfälliga utskott.

Med anledning av den skrivelse, av den 6 innevarande mars, som Svenska nationalförbundet för munhygienens befrämjande haft äran mottaga och varigenom tillfälle beretts förbundet att yttra sig angående de trenne motioner i tandvårdsfrågan, som väckts vid innevarande års riksdag, får förbundets styrelse härmed värdsamt avgiva följande yttrande.

Angående motionen nr 314 får styrelsen framhålla, att däri omnämnda tandtekniker ej hava åtnjutit auktoriserad sakkunnig utbildning för behandlingar inom munhålets område, varför de torde sakna tillräckliga förutsättningar för utförande av de arbetsuppgifter, som här äro i fråga.

För den allmänna tandvården i Sverige torde en dispens av de tandtekniker, varom nu är fråga, ej heller ha någon nämnvärd betydelse, då hela antalet nämnda tandtekniker understiger en årskontingent av tandläkarestuderande.

På grund av vad som ovan i korthet framhållits, tillåter sig därför styrelsen bestämt avstyrka det i nämnda motion gjorda yrkandet.

Vad angår motionerna nr 316 och 339, vari visserligen på olika sätt men med samma syfte framhållits önskvärdheten av verkställande av en utredning, huruvida och på vad sätt en billigare tandvård må kunna åstadkommas, samt framläggande inför riksdagen av de förslag, vartill sådan utredning kunde föranleda, vill styrelsen uttala sin glädje över det levande intresse för frågan om möjliggörande av tandvård åt vårt folk, som tagit sig uttryck i dessa motioner, och på det livligaste tillstyrka att en grundlig och allsidig utredning företages i och för denna betydelsefulla frågas lösning.

Att frågan om ett genomförande av en ordnad allmän munvård i landet ej blott är av den största betydelse för folkhälsan utan även av national-ekonomisk innebörd torde numera vara erkänt.

Svenska nationalförbundet för munhygienens befrämjande, som under sin mångåriga verksamhet arbetat för utbredande i vidare kretsar av kunskap om munvårdens betydelse samt även på olika sätt sökt bidra till praktiskt genomförande av en ordnad munvård i olika delar av landet, har under dessa år haft rikt tillfälle att konstatera såväl det oerhörda behovet av en ordnad munvård som också de hittillsvarande svårigheterna att genomföra en sådan. Intresset för frågans genomförande har städse, där förbundet haft sin verksamhet, både hos allmänhet och myndighet, varit i ständigt stigande.

Styrelsen för Svenska nationalförbundet för munhygienens befrämjande får därför vördsamt tillstyrka det i motionerna nr 316 och 339 framställda förslaget om en utredning, huruvida och på vad sätt en på samma gång god och billig tandvård skall kunna ordnas för vårt folk.

Stockholm den 8 mars 1924.

För Styrelsen för Svenska Nationalförbundet för Munhygienens befrämjande:

Joh. O. Ramstedt
ordförande.

Arvid Lång
sekreterare.